

DESCOBREIX INCA

UN VIATGE CULTURAL PER L'EVOLUCIÓ DE LA CIUTAT

CONFERÈNCIES + PASSEJADES

VISITES GUIADES AL PATRIMONI D'INCA 2020

UN RECORREGUT PELS ORGUES D'INCA

PONENT: BARTOMEU MANRESA

PROFESSOR D'ORGUE AL CONSERVATORI MUNICIPAL DE MÚSICA D'INCA I ORGANISTA TITULAR DE LA PARRÒQUIA DE SANTA CREU DE PALMA

CONFERÈNCIA: 15 DE DESEMBRE / VISITA GUIADA: 19 DE DESEMBRE

Ajuntament d'Inca

Inca acull un valuósíssim patrimoni organístic. Actualment, amb quatre orgues, és la segona ciutat de les Illes Balears amb un major nombre d'instruments, amb l'afegit que cadascun d'ells destaca per haver estat construïts pels orgueners més brillants de cada època. Tot i tenir constància documental d'orgues a Inca a partir del s. XV, els que han arribat als nostres dies són instruments dels s. XVII (St. Domingo i St. Bartomeu), s. XIX (Sta. Maria la Major) i s. XXI (St. Francesc). D'aquests quatre orgues abans esmentats, tres d'ells tenen la consideració d'històrics (un orgue es considera històric quan té més de 100 anys) i, a més, tenen tots tres la consideració de Bé d'Interès Cultural (BIC) atorgada pel Consell de Mallorca a l'any 2003. Una altra qüestió important a tenir en compte per abordar el seu estudi és que aquests tres instruments històrics han arribat als nostres dies havent patit escasses transformacions.

L'itinerari que propòs per conèixer millor aquests instruments està pensat seguint l'ordre cronològic.

MONESTIR DE SANT BARTOMEU

L'orgue actual fou construït pels germans Sebastià i Damià Caymari l'any 1694: "A 27 8bre 1694 se extregue de la taule Numularia docentas Ll. Prosehides del dot de Sor Drusiana Vanrell pegades al Po en taula a Sebastia y Damia Caymaris a ells feta y Andreu Sirerol Pdor. de dit convent compliment plo. Valor del orgue feran dits Caimaris." De totes formes hi ha coneixement d'un orgue més antic a l'actual, ja que entre els anys 1638 i 1641 consten a l'arxiu del convent diferents pagaments per distints materials i treballs fets a l'orgue. El que arriba als nostres dies no ha patit gaires transformacions al llarg dels seus quasi 400 anys d'història, fet que el converteix en un instrument gairebé únic a Mallorca per a l'estudi dels orgues d'aquesta coneguda família d'orgueners del s. XVII. Tal vegada, l'única transformació que ha patit l'instrument hagi estat la incorporació d'un registre de baixons-clarins substituint el registre de regalia de fusta habitual en els orgues Caymari.

Es tracta d'un instrument de petites dimensions, d'un sol teclat d'octava curta i situat al centre de la barana del cor amb el teclat mirant cap a la part interior. Estèticament té el disseny de façana típica Caymari, amb els tubs de façana ornamentats amb els relleus en forma d'estria diagonal característics d'aquests constructors. Disposa de set registres "partits" entre el do i do# centrals "a la manera castellana", ja que aquests constructors foren els primers a Mallorca a incorporar de forma generalitzada els registres partits tal com es feia habitualment als orgues de Castella.

La disposició dels seus registres és la següent:

Flautat 8'
Octava 4'
Tapadet 4'
Quinzena II
Cimbalet III-IV
Tolosana II-III
Baixons-clarins 4'-8'

Aquesta característica, molt útil sobretot als orgues d'un sol teclat, possibilita que l'organista pugui escollir diferents sonoritats a cada una de les dues meitats del teclat, i destacar una melodia a la part dreta o esquerra d'aquest. D'aquesta forma se "simula" que l'orgue disposa de dos teclats quan en realitat només en té un.

TECLAT I TIRADORS DE REGISTRE

PARRÒQUIA DE SANT DOMINGO

Podem assegurar que aquest instrument fou construït pels germans Caymari a finals del s. XVII, ja que té unes característiques quasi idèntiques a les de l'orgue de Sant Bartomeu, malgrat que d'això no hi hagi constància documental. Segurament aquests dos instruments foren construïts de forma paral·lela. Poca documentació sobre aquest orgue ha arribat als nostres dies, només queda constància d'una reforma a l'any 1907: "A fines de 1907 se restauró, añadiéndole un nuevo registro, o sea la Trompa real, un teclado moderno y los fuelles Nuevos costando todo más de 600 pts. y se bendijo ya en 12 de Enero de 1908, resultando así un órgano para esta Iglesia y de sonido muy fino". No ha quedat constància de qui va fer aquesta reforma i és difícil aventurar-ho per la traça en la construcció dels tubs que s'hi varen afegir, atès que com era habitual a principis del s. XX els orgueners no solien fabricar els tubs, sinó que els compraven a una fàbrica de Barcelona. Malgrat això, cal dir que, per la data, podria haver estat Julià Munar o algú de la família Cardell. Per sort, i en contra del que es va dir a les cròniques de l'època que s'havien fet, el teclat de l'orgue no es va canviar "por un teclado moderno", sinó que es mantingué l'original dels Caymari, el qual sortosament ha arribat als nostres dies.

L'orguener mallorquí Pere Reynés posà a punt l'instrument a l'any 1988, i va recompondre els registres de mixtura segons els cànons habituals dels Caymari, que havien arribat als nostres dies modificats segons modes pseudoromàntiques després de la reforma de 1908.

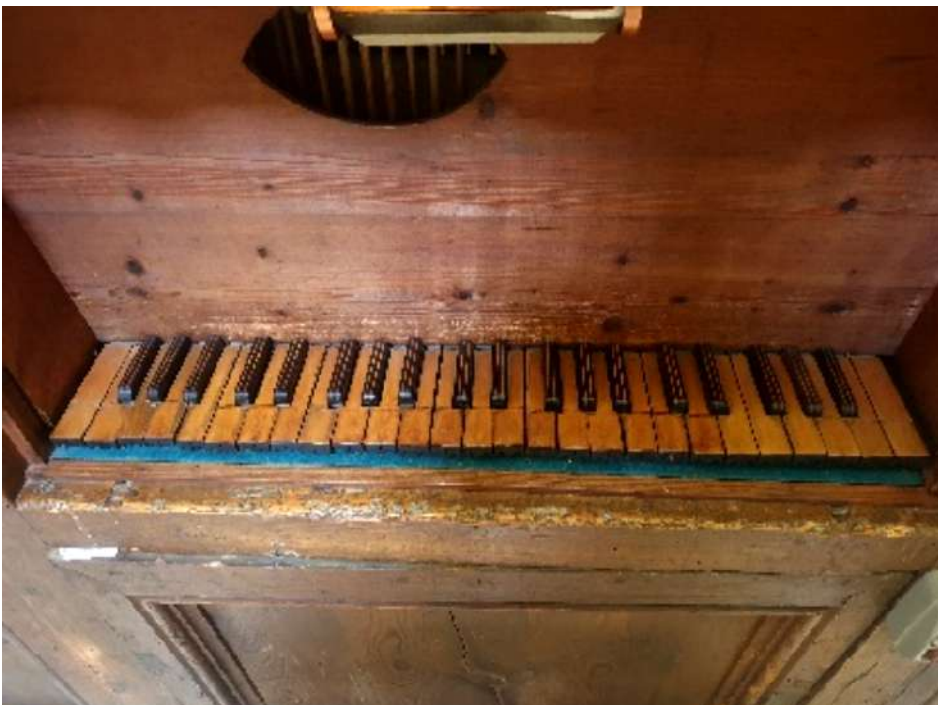

ORGUE DE LA PARRÒQUIA DE SANT DOMINGO

TUBS DE L'INTERIOR DE L'ORGUE

La disposició dels seus registres és la següent:

Flautat 8'
Octava 4'
Tapadet 4'
Quinzena II-III
Cimbalet III-IV
Tolosana II-III
Trompeta 8'

TECLAT DE L'ORGUE

PARRÒQUIA DE SANTA MARIA LA MAJOR

No és d'estranyar que, essent Santa Maria la més antiga de les tres parròquies d'Inca i l'única que existí fins arribat el s. XX, la història de l'orgue o dels distints orgues que hi ha hagut al seu interior sigui la més extensa. De totes formes cal dir que l'església actual no fou iniciada fins a l'any 1706; per tant, tots els orgues documentats anteriors a aquesta data són instruments que varen construir-se per a l'antiga església de Santa Maria del s. XV. Hi ha constància documental d'orgues en aquesta parròquia com al s. XV (1419). El s. XVI trobam un orguener de la família Roig treballant a Inca. Part de la caixa d'aquest instrument gòtic es conserva encara a la part central de la caixa de l'orgue que ha arribat als nostres dies. Com a curiositat, presenta nombroses similituds amb l'orgue de la catedral de Perpinyà i de la basílica de Sant Francesc de Palma, instruments de la mateixa època i construïts també per aquest mateix orguener, com es fa palès a les fotografies a continuació.

ORGUE DE LA PARRÒQUIA DE SANTA MARIA LA MAJOR

PART CENTRAL GÒTICA DE L'ORGUE

No fou fins a l'any 1816 quan les obres de l'església actual estaven acabades que es començà la construcció d'un orgue nou: l'actual per part de l'orguener llucmajorer Gabriel Thomàs, essent rector el Dr. Damià Llambies. Vull incidir que la construcció d'aquest instrument no estigué exempta de les nombroses dificultats marcades per la situació sociopolítica de l'època. Per aquest motiu la construcció del nou orgue s'hagué de dur a terme en dues etapes: la primera, entre 1816 i 1822, i la segona, entre 1827 i 1832.

Tot i els grans esforços per part del rector, les dificultats econòmiques no permeteren acabar l'orgue, el qual arribà als nostres dies mancat d'alguns registres imprescindibles. Cap als anys 60 del nostre segle l'orgue estava completament abandonat i fou substituït per un succedani electrònic.

Gràcies a la intervenció de l'organista i investigador sobre els orgues de Mallorca Antoni Mulet, qui aleshores residia a Inca i començà a l'any 1989 la seva neteja i afinació, l'orgue fou finalment restaurat i completat per part de l'orguener mallorquí Pere Reynés a partir de l'any 1990. La reforma es donà per acabada l'any 1994.

ORGUE DE LA CATEDRAL DE PERPINYÀ

ORGUE DE LA BASÍLICA DE SANT FRANCESC DE PALMA

L'orgue disposa de dos teclats manuals de 51 notes: cadireta (moble situat a l'esquena de l'organista) i orgue major, partits "a la manera castellana" entre do³ i do^{#3} i 12 botons (una octava cromàtica) com a teclat de peus. Els registres dels quals disposa són (com a curiositat entre parèntesi indic la procedència històrica del registre):

ORGUE MAJOR

Flautat primer 8' (Thomàs, 1829)
Flautat segon 8' (Thomàs, 1829)
Octava 4' (Reynés, 1990)
Quinzena 2' (Reynés, 1990)
Ple II-III (Reynés, 1990)
Cimbalet II-III (Reynés, 1990)
Corneta III-VI (Thomàs, 1832)
Veu humana 8' (tiples) (Thomàs?)
Trompeta batalla 8' – Tr. Magna 16'
(Thomàs, 1828)
Baixons 4' – clarins 8' (Thomàs 1827)
Clarí en 15a 2' – xeremies 4' (Thomàs, 1828)

CADIRETA

Bordó 8' (Thomàs, 1827)
Octava 4' (Reynés, 1990)
Tapadet 4' (orgue antic)
Quinzena 2' (orgue antic)
Vint-i-dosena II (orgue antic)
Cimbalet III (Reynés, 1990)
Regalies 8' (orgue antic-Thomàs, 1822)

PEDAL

12 botons: contres obertes 16' i bombardarda 8' (amb tirador)

CONVENT DE SANT FRANCESC

L'orgue actual de Sant Francesc és un instrument de nova planta, construït l'any 2002 per l'orguener alemany Gerhard Grenzing. La seva construcció va ser possible gràcies a una donació anònima, essent superior del convent el P. Bartomeu Pastor Oliver, TOR, i organista del convent Miquel Bennàssar Bibiloni. L'instrument és una síntesi de la tradició orguenera nord-europea combinada amb distintes aportacions de la tradició orguenera mallorquina, que dona com a resultat un instrument modern d'alta qualitat, amb mecànica sensible i lleugera, un so brillant, vigorós, rodó i enèrgic capaç d'omplir de so tota la nau del temple. Encara que és de modestes dimensions (en comparació amb altres grans instruments que tenim a Mallorca), la seva versatilitat permet interpretar tota la literatura organística: des de la música del Renaixement fins a la contemporània. És actualment l'instrument amb què es realitzen les classes de l'especialitat d'orgue del Conservatori d'Inca.

Disposa de dos teclats manuals de 56 tecles i un pedaler de 30 notes.

La composició dels registres és la següent:

I TECLAT (orgue major)	II TECLAT (positiu)	PEDAL	ACCESSORIS
Flautat 8'	Bordó 8'	Contrabaix 16'	Acoblament II – I
Octava 4'	Flauta xemeneia 4'	Contres 8'	Acoblament I – Pedal
Nasard 2 2/3'	Quinzena 2'	Bombarda 16'	Acoblament II – Pedal
Nasard 1 3/5'	Oboè (expressiu) 8'	Trompeta 8'	Trèmol

NOU ORGUE GRENZING DE SANT FRANCESC

Voldria que aquest recorregut hagi servit per apropar-nos i conèixer millor el ric i variat patrimoni organístic inquer. Només des del seu coneixement pot ser valorat com es mereix. Albergar tres orgues històrics d'aquesta qualitat és un privilegi, però a la vegada una responsabilitat que fa que s'hagin d'invertir suficients esforços per a la seva adequada conservació.